

BŪSIMŪJŲ LIETUVOS KARIUOMENĖS KARO POLICININKŲ ŠVIETIMO ORGANIZAVIMAS XX A. 4-OJO DEŠ. ANTROJE PUSĖJE

Lina Kasparaitė-Balaišė
Vytauto Didžiojo karo muziejus

ĮVADAS

Kariuomenė – valstybės nepriklausomybės garantas ir visuomenės interesų gynėja, tad kariams, praktiškai įgyvendinantiems šias nuostatas, nuo seno buvo keliami aukšti fizinio ir karinio pasirengimo reikalavimai. Be to, karys turėjo ir turi įkūnyti dorovinių vertybių idealą, atspindintį visuomenės poreikius. XX a. pirmoje pusėje atkūrus Lietuvos Respubliką, sukurta kariuomenė ėmėsi įgyvendinti valstybės išorės ir vidaus saugumo principus.

Viena iš kariuomenės ir visuomenės vidaus tvarkos ir saugumo poreikių garantų tuo metu buvo karo policijos tarnyba, kurios kariai buvo rengiami 1920 m. sausio 1 d. Kaune įsteigtoje Karo policijos mokykloje. Ši Krašto apsaugos ministerijai priklausanti mokykla turėjo rengti profesionalius karo policininkus, kurie gebėtų atlikti visas jiems priskirtas teisėsaugos funkcijas. Pretendentai į šią mokyklą buvo parenkami iš atliekančių privalomąją karo tarnybą pėstininkų dalyse šauktinių kareivių, atitinkančių keliamus elgesio ir intelekto reikalavimus. Mokykloje karo policininkai buvo rengiami pagal specialias mokymo programas, kurių pagrindą, suprantama, sudarė karinio rengimo dalykai, bet greta jų, siekiant įvairiapusio išsilavinimo, integruotai buvo dėstomos ir bendrojo švietimo programos. Aptariamuoju laikotarpiu švietimas Lietuvos kariuomenėje buvo svarbus ir vykdomas visose karinėse dalyse, nes buvo labai daug beraščių ir mažaraščių kareivių. Be to, buvo iškeltas tikslas ugdyti gebantį kritiškai mąstyti patriotišką pilietį, kartu diegiant jam ir pamatines žmogiškąsias

dorovines vertybes¹. Tačiau karo policininkų veikla buvo specifinė, reikalaujanti daugiau intelektualinių gebėjimų, negu kitų karių tarnyba. Todėl šiame straipsnyje siekiama išanalizuoti karo policininkų švietimo organizavimo sistemą, formaliojo ugdymo kryptis ir jų įgyvendinimo raidą atsižvelgiant į tarnybos ypatumus. Šiuo tikslu keliami du uždaviniai: 1) aptarti karo policininkų švietimo ir formaliojo ugdymo poreikius bendrajame kariuomenės kontekste; 2) apžvelgti mokyklos formaliojo ugdymo būdus ir turinį, įvertinti jo rezultatus.

Šio tyrimo aktualumą lėmė problematikos istoriografija, kuri šiuo klausimu yra gana siaura. Pirmiausia reikėtų paminėti autorės straipsnį *Lietuvos kariuomenės karo policija 1919–1940 metais*², kur nagrinėjamos karo policijos tarnybos funkcijos, veikla ir rengimo sistema. Jos kontekste lakoniškai pristatomos švietimo programos, plačiau jų nenagrinėjant ir nevertinant. Panaši faktinė informacija, susijusi su karo policininkų švietimo organizavimu, pateikiama ir istoriko Andriejaus Stolarovo moksliniame straipsnyje *Lietuvos Respublikos karinė teisėsauga: Armijos teismas 1919–1922 metais*³. Autoriaus nagrinėjamame karinės teisėsaugos kontekste, be karo policijos tarnybos ypatumų, užsimenama ir apie karo policininkų rengimo pobūdį, išvardijami mokomieji dalykai, kalbama apie XX a. 3-iajame dešimtmetyje taikytą vertinimo sistemą.

Taigi, būsimųjų karo policininkų švietimo organizavimas lieka nuodugniau nenagrinėtas, todėl šiame tyrime pagrindiniu šaltiniu tampa archyvinė medžiaga, saugoma Lietuvos centriniam valstybės archyve (toliau – LCVA). Svarbu pažymėti, kad būtent išlikę archyviniai šaltiniai lėmė ir tiriamąjį laikotarpį – pasirinkta XX a. 4-ojo dešimtmečio antroji pusė.

¹ Tarpukario Lietuvos kariuomenės švietimo organizavimo ir įgyvendinimo problemos plačiai tirtos mokslo darbuose: A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Lietuvos kariuomenės kareivių išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimas (1919–1928 m.), *Karo archyvas*, 2003, t. XVIII, p. 193–207; A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Lietuvos kariuomenės kareivių išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimas (1929–1940 m.), *Karo archyvas*, 2005, t. XX, p. 255–299; A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*, Vilnius, 2007, 480 p.

² L. Kasparaitė-Balaišė, Lietuvos kariuomenės karo policija 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 241–307.

³ A. Stolarovas, Lietuvos Respublikos karinė teisėsauga: Armijos teismas 1919–1922 metais, *Karo archyvas*, 2010, t. XXV, p. 179–180.

Dokumentų, leidžiančių išanalizuoti Karo policijos mokyklos švietimo organizavimą kitais laikotarpiais, beveik nėra, o išlikę būtent pasirinkto laikotarpio duomenys. Tai Karo policijos mokyklos mokymo programos, kuriose nurodyti ne tik mokomieji dalykai, bet ir dėstytojai, pateikti egzaminų komisijos vertinimo akta. Nors straipsnyje dėmesys sutelktas į 4-ojo dešimtmečio laikotarpį, reikės grįžti ir į ankstesnį dešimtmetį, siekiant pateikti bendrąjį švietimo kontekstą ir tam tikrus mokyklos švietimo politikos kaitos aspektus. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad straipsnio chronologinės ribos sutampa su kariuomenės modernizavimo periodu, sietinu su tuomete kariuomenės vado div. gen. Stasio Raštikio veikla ir vykdytomis reformomis, kurios turėjo vienokios ar kitokios įtakos ir karo policininkų švietimo procesui. Ši įtaka straipsnyje nebus nagrinėjama dėl šaltinių, kurie leistų objektyviai ir nuosekliai įvertinti ankstesnio laikotarpio rezultatus ir sudarytų galimybes atskleisti reformų padarinius karo policininkų bendrojo ugdymo kontekste, stokos. Tai paliekama ateities tyrimams.

Pažymėtina, kad rengiant šį straipsnį buvo naudojamas ne tik tradicinis istorijos mokslo metodas – aprašomasis istorinis analitinis, – bet ir aprašomasis statistinis, kad būtų galima susisteminti Karo policijos mokyklos mokinių egzaminų rezultatus ir padarytus drausmės taisyklių pažeidimus, šiuos duomenis pateikti grafiškai.

KARIŲ ŠVIETIMO IR KULTŪRINIO UGDYMO POREIKIS

Aprimus Nepriklausomybės kovoms, atkurtos Lietuvos kariuomenės vadovybė, suvokdama karių išsilavinimo svarbą kariuomenei ir visuomenei, taip pat atsižvelgdama į tai, kad carų ir kaizerio okupacijų laikotarpiu švietimas buvo prastai išplėtotas, ėmėsi andragoginės⁴ veiklos – organizavo bendrąjį karių išsilavinimo ir kultūros lygį keliantį mokymą karo tarny-

⁴ Andragogika – suaugusiųjų mokymas ir mokymasis: S. Vaitekūnas, Pratarmė, *Andragogika*, 2011/1, p. 3.

bos metu⁵. Kariuomenę šviesti pirmiausia reikėjo siekiant, kad tarnybinės pareigos būtų atliekamos tinkamai, visgi keliami tikslai buvo platesni – išugdyti savarankiškai ir kritiškai mąstantį karį, motyvuoti jį gerai atlikti savo tarnybines ir pilietines pareigas⁶. Šviečiant ir kultūriškai ugdant kiekvieną karį turėjo būti stiprinamos visos karinės pajėgos. Kaip savo atsiminimuose teigė buvęs Lietuvos kariuomenės vadas div. gen. Stasys Raštikis, bet kurios valstybės ir kariuomenės stiprybė priklauso ne nuo jos dydžio, ne nuo gyventojų ir ne nuo ginklų skaičiaus, o nuo kultūros ir dvasinių tautos vertybių⁷.

Imtis šviesti ir ugdyti karius kariuomenėje vertė nepalankios švietimo sąlygos, mat Lietuvoje privačios lietuviškos ir lenkiškos pradžios mokyklos imtos kurti tik panaikinus keletą dešimtmečių trukusį spaudos lietuviškais rašmenimis draudimą, o po 1915 m. – ir aukštesnės mokyklos. 1918 m., pradėdant kurti švietimo sistemą, Lietuvoje veikė 8 lietuviškos gimnazijos, 11 progimnazijų ir apie 500 pradžios mokyklų⁸. Tik praėjus porai metų buvo išleistas Pradžios mokyklų įstatymas, kuris numatė privalomą ketverių metų pradžios mokyklos lankymą, bet dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumo šis reikalavimas buvo įgyvendintas tik 1928–1933 m., o 1936 m. mokslas pradžios mokyklose buvo pratęstas jau iki 6 metų. Bendrojo lavinimo mokyklų padėtis neišvengiamai turėjo įtakos kariuomenėje tarnaujančių karių išsilavinimui⁹. Be to, kultūrinio karių ugdymo poreikis išryškėjo kovojant su priešišku Lietuvos valstybei jėgų agitacija¹⁰. Ugdomą šia linkme karį buvo svarbu išmokyti kritiškai mąstyti,

⁵ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 451.

⁶ Tomkus, Kariuomenės auklėjimo faktoriai ir jų vartojimas, *Mūsų žinynas*, 1925, Nr. 23, p. 229–230.

⁷ S. Raštikis, *Kovose dėl Lietuvos. Kario atsiminimai*, Los Andželas, 1956, t. 1, p. 369.

⁸ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 294.

⁹ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Lietuvos kariuomenės kareivių išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimas (1929–1940 m.), *Karo archyvas*, 2005, t. XX, p. 257; J. Vaičėnionis, *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*, Vilnius, 2004, p. 41–42.

¹⁰ Kar-kas, Kariuomenės švietimo reikalu, *Lietuva*, 1920, Nr. 64, p. 1; V. Statkus, *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Čikaga, 1986, p. 443.

iš patriotinių pozicijų suvokti tikrovę. Sprendžiant karių išsilavinimo stoko problemą 1919 m. prie Krašto apsaugos ministerijos buvo įsteigta Literatūros dalis. Ji ir turėjo organizuoti kareivių švietimo darbą. Kiek vėliau ši dalis pavadinama Literatūros skyriumi, 1920 m. jame buvo įkurta atskira Kariuomenės kultūros ir švietimo sekcija. Įkūrus Karo mokslo valdybą, į ją buvo įtraukti ir šie padaliniai¹¹. Šio instituto tikslinės veiklos gairės buvo orientuotos į karių ugdymą sąmoningais kovotojais, pasirengusiais ginti valstybės nepriklausomybę, todėl buvo užsibrėžtas tikslas stengtis, kad kariuomenėje neliktų nė vieno beraščio. Taip pat iškeltas siekis suteikti kariams platų bendrąjį, visapusišką kultūrinį ir pilietinį išsilavinimą, tokiu būdu užkertant kelią kariuomenę ardančiai priešų agitacijai¹². Būtent Lietuvos valstybės pirmaisiais gyvavimo metais ypač aktyviai veikė komunistinių jėgų, lenkų pogrindis, siekiantis destrukcijos visuomenėje ir kariuomenėje. Taigi, siekiant karius apsaugoti nuo antivalstybinės propagandos, viena iš pasirinktų prevencijos priemonių buvo karių pilietinio ir moralinio sąmoningumo ugdymas¹³. Tokios padėties ypatumai lėmė ne tik Lietuvos kariuomenės švietimo ir kultūrinio ugdymo aktualumą, bet ir veiklos kryptis šiuo nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo laikotarpiu.

Sąmoningas karių apsisprendimas, paremtas patriotinėmis idėjomis, ginti savo valstybės nepriklausomybę buvo reikšmingas ne tik pirmaisiais jos gyvavimo metais, bet ir vėliau. Karių pilietinio ugdymo problemą pirmieji Lietuvos pedagogikoje suaktualino plk. Konstantinas Žukas ir plk. lt. Vaclovas Biržiška. Šie karo pedagogikos teoretikai pabrėžė karo tarnybos tikslą – parengti karį, kuris prireikus pajėgtų tinkamai ginti tėvynę. Plk. K. Žukas pastebėjo, kad dauguma atėjusių tarnauti į kariuomenę jaunų vaikinių ne tik fiziškai silpni, bet ir neturi tvirtų moralinių, patriotinių nuostatų, stokoja gebėjimų savarankiškai analizuoti situacijas. Taip pat šis karo teoretikas iškėlė dar vieną visuomenės problemą – patriotizmo

¹¹ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 294.

¹² Krašto apsaugos ministerijos Literatūros skyrius, *Generalinio štabo Literatūros skyriaus Kariuomenės kultūros bei švietimo sekcijos veikimo programa*, Kaunas, 1920, p. 1.

¹³ M. Kuodys, Bolševikų agitacijos Lietuvos kariuomenėje neutralizavimo metodikos formavimasis 1920–1926 m., *Karo archyvas*, 2013, t. XXVIII, p. 130.

stoką¹⁴. Dėl to kariuomenė turi lavinti karius ne tik fiziškai, bet ir morališkai – ugdyti patriotinius jausmus, kurie stiprintų jų kovos dvasią.

Pasak plk. K. Žuko, patriotizmas, arba meilė tėvynei, – labai sudėtingas jausmas, susidedantis iš įvairių jausmų, tokių kaip meilė gimtajam kraštui, tautiečiams, pagarba įstatymams, papročiams, istorinei praeičiai, bendroms idėjoms. Stiprios patriotinės idėjos gali nuslopinti egoistinius jausmus ir skatinti žmogų pasiaukoti. Taigi ir kariuomenės ugdymo uždaviniai turėjo būti grįsti patriotinių idėjų ir altruistinių jausmų puoselėjimu¹⁵. O plk. ltn. V. Biržiška pabrėžė pilietinio auklėjimo kariuomenėje svarbą skiepijant kariams bendrumo su gimtuoju kraštu ir tautiečiais jausmą, suteikiant įvairiapusio pasitikėjimo savo ir valstybės jėgomis¹⁶. Plk. ltn. V. Biržiška įžvalgiai pastebėjo, kad bene svarbiausia Lietuvos kariuomenėje – sąmoningas nepriklausomybės jausmo ugdymas, kadangi didelių valstybių kariuomenėse tai tarsi jau savaime suprantama, yra piliečių kraujyje, o nedidelių šalių gyventojams neretai būdinga žema savivertė. Tačiau ji buvo būtina įveikti ugdant pagarbą įstatymams, skiepijant patriotines nuostatas, pasididžiavimą savo valstybe ir jos žmonėmis¹⁷. Kario ugdymo procese, siekiant išauklėti karį pilietį, kuris, grįžęs iš kariuomenės, gebėtų tinkamai atlikti savo visuomenines pareigas ir asmeniniu pavyzdžiu sudarytų atitinkamas sąlygas sėkmingai kariuomenės plėtrai, buvo svarbu skiepyti pilietiškumą ir nepriklausomybės jausmą kariuomenėje parenkant veiksmingas priemones¹⁸. Reikia pažymėti, kad tuometėje Lietuvos visuomenėje buvo labai akcentuojama patriotizmo reikšmė, o jo samprata ir esmė gana aiškiai atskleista filosofų Antano Maceinos ir Stasio Šalkauskio teoriniuose darbuose. Šių filosofų nuomone, patriotizmas

¹⁴ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Pilietinio ugdymo tendencijos prieškarinio Lietuvos visuomenėje ir kariuomenėje, *Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*, Vilnius, 2003, p. 31–32.

¹⁵ N. Janulaitienė, Vaclovo Biržiškos ir Konstantino Žuko karinės pedagogikos idėjos ugdymo mokslo kaitos kontekste, *Tiltai*, 2006, t. 4, p. 4–5.

¹⁶ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Pilietinio ugdymo tendencijos prieškarinio Lietuvos visuomenėje ir kariuomenėje, *Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje...*, p. 33.

¹⁷ N. Janulaitienė, Vaclovo Biržiškos ir Konstantino Žuko karinės pedagogikos idėjos ugdymo mokslo kaitos kontekste, *Tiltai*, 2006, t. 4, p. 5.

¹⁸ A. Dudavičius, Plk. ltn. Vaclovas Biržiška ir plk. Konstantinas Žukas – Lietuvos karo pedagogikos pradininkai, *Karinis rengimas ir ugdymas Lietuvoje*, Vilnius, 2007, p. 19.

kyla iš tautos bendrumo jausmo ir bendrų tikslų suvokimo, kartu patriotizmas yra kaip meilė, kuri asmenį motyvuoja tobulėti ir veikti savo krašto labui¹⁹. Patriotizmas, kaip viena svarbiausių moralinių dorybių, gali tapti patikima tautos atrama ir praktiškai virsti reikšmingu tautos tobulėjimo ir kultūrinės pažangos veiksmu, vienijančiu piliečius²⁰. Buvo teigiama, kad tik auklėjimas, pagrįstas doroviniais principais, gali būti efektyvus skiepijant žmonėms patriotizmo jausmą²¹. Taigi, Lietuvos karių ugdymo sistemoje vyravusios nuostatos skatino puoselėti pilietines, patriotines, moralines, dorovines ir intelektualines asmens vertybes.

Lietuvos kariuomenės švietimo sistemoje veikė ir Karo policijos mokykla. Karo policininkams galiojo visi kariamais keliami intelektualiniai ir doroviniai ugdymo reikalavimai, visgi, skirtingai nuo kitų karių, jie turėjo vykdyti teisėtvarkos funkcijas, o tam reikėjo specialių gebėjimų. Kad numatytos tarnybinės pareigos (apsaugos, kasdienės karių drausmės ir tvarkos palaikymo, dezertyrų paieškos, konvojaus užduotys) būtų tinkamai atliekamos, karo policininkai turėjo būti aukštos moralės, atsakingi, suprasti ir griežtai laikytis nustatytų taisyklių. O ikiteisminiams tyrimams atlikti (dėl šio darbo specifikos) reikėjo raštingų, intelektualių pareigūnų. Taigi, švietimas ir kultūrinis ugdymas buvo labai svarbus siekiant, kad karo policininkai visapusiškai atitiktų tarnybos keliamus reikalavimus.

KARO POLICIJOS MOKYKLOS ŠVIETIMO KRYPTYS IR TURINYS

Atsižvelgiant į karo policijos tarnybos specifiką ir į tai, kad ji tuo metu laikyta prestižine, į Karo policijos mokyklą buvo atrenkami tik mokantys

¹⁹ A. Maceina, *Tautinis auklėjimas*, Kaunas, 1991, p. 229, 236.

²⁰ S. Šalkauskis, *Tautinis auklėjimas, Rinktiniai raštai*, Vilnius, 1995, t. IV, p. 312–314.

²¹ N. Janulaitienė, K. Danaitis, *Patriotizmo ir patriotinio ugdymo samprata prieškarinio filosofų darbuose, Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*, Vilnius, 2003, p. 26.

skaityti, rašyti, sąžiningi, nepriekaištingo elgesio kariai. Be to, karo policijos tarnyba reikalavo gerų fizinių duomenų, todėl karo policininkais galėjo tapti tik aukštaūgiai, tvirto kūno sudėjimo kariai²². Šie karo policijos komplektavimo principai turėjo užtikrinti patikimą tarnybos funkcionavimą. Mokyti Karo policijos mokykloje kandidatai buvo atrenkami iš šauktinių kareivių, ištarnavusių kariuomenėje ne daugiau kaip tris mėnesius. Priimtiems į mokyklą kareiviams 4-ajame dešimtmetyje pradiniai mokymai vykdavo 4 savaites, po to gabiausieji buvo atrenkami į mokomąjį būrį ir toliau 4 mėnesius rengiami karo policininkais. Tik baigę šiuos mokymus ir išlaikę baigiamuosius egzaminus kariai buvo laikomi tikrais karo policininkais, kuriems galima patikėti visas užduotis²³. Būtent šiame keturių mėnesių mokymo etape būsiniams karo policininkams buvo stengiamasi suteikti įvairiapusį išsilavinimą, išugdyti jų dorovines nuostatas, reikalingas ne tik nustatytoms pareigoms tinkamai atlikti, bet ir autoritetingam tarnybos įvaizdžiui išlaikyti²⁴.

Karo policijos mokyklos auklėtinių formalusis švietimas buvo vykdomas integruotai, greta karinio ugdymo, bendrajam švietimui skiriant vidutiniškai 4 val. per savaitę. Tuometėje Lietuvos kariuomenėje buvo svarbi neraštingumo problema, todėl nuolat siekta mažinti neraštingų karių skaičių. Karo policijos mokyklai ši problema nebuvo tokia aktuali, kadangi, kaip jau minėta, potencialūs karo policininkai turėjo būti atrenkami iš jau mokančių rašyti ir skaityti. Iš pradžių šie reikalavimai kandidatams buvo griežti, tačiau XX a. 4-ajame dešimtmetyje į mokyklą jau priimami ir kariai, kurių skaitymo ir rašymo gebėjimai labai men-

²² V. Leščius, *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998, p. 113.

²³ A. Stolarovas, Lietuvos Respublikos karinė teisėsauga: Armijos teismas 1919–1922 metais, *Karo archyvas*, 2010, t. XXV, p. 179.

²⁴ Bendrasis švietimas panašiose teisėsaugos institucijų pareigūnų rengimo įstaigose pasaulyje buvo praktikuojamas jau keletą dešimtmečių. Pavyzdžiui, 1901 m. Filipinuose Jungtinių Amerikos Valstijų iniciatyva įsteigta policijos dalinyje, vėliau JAV sukurtos karo policijos pirmtake, be specialiųjų dalykų, buvo tikrinamos karininkų ispanų kalbos, aritmetikos, istorijos ir geografijos žinios. Lietuvoje rengiant policijos pareigūnus Policijos mokykloje (1926–1940 m.) taip pat buvo dėstomi bendrojo lavinimo dalykai: lietuvių kalba, geografija ir Lietuvos istorija; F. L. Wood, *History of the United States Army Military Police School (USAMPS)*, <http://www.mpraonline.org/docs/USAMPS_History.pdf>, [žiūrėta 2014 01 25]; Č. Mančinskas, *Policijos mokslas tarpukario Lietuvoje, Jurisprudencija*, 2002, t. 35, p. 30.

ki. Sunku pasakyti, kokie veiksniai lėmė tokius pokyčius, galima daryti tik prielaidą, kad susidurta su išsilavinusių kareivių trūkumo problema. Pavyzdžiui, 1932 m. lapkričio 11 d. raporte Kauno miesto ir apskrities komendantui dėl mokymo programų įvykdymo mokyklos viršininkas kpt. Albinas Čepauskas pranešė, kad mokomosios kuopos programos neišeitos dėl kareivių stokos – esantys turėjo atlikti sargybos ir vidaus tvarkos palaikymo pareigas, dėl to mokslui trūko laiko²⁵. Įprastas kasdienės tarnybas (tarp jų – dienos ir paros budėjimus mokyklos teritorijoje), nereikalaujančias ypatingų intelektualinių gebėjimų, būtų galima geriau atlikti priėmus daugiau kareivių ir vėliau iš jų atsirenkant pažangiausius, tinkamiausius karo policijos tarnybai. Taigi, 4-ajame dešimtmetyje Karo policijos mokykla įsiliejo į bendrąją kariuomenės švietimo sistemą – minimalūs kareivių gebėjimai rašyti ir skaityti buvo lavinami per nuolatinės rašymo ir skaitymo pamokas, įvardytas bendru pavadinimu – lietuvių kalba. Iš viso šioms pamokoms buvo skiriamos vos 7 val. Bendrąja tvarka įvertinus skaitymo ir rašymo įgūdžius, nauji kareiviai buvo suskirstomi į grupes pagal gebėjimus. Silpnesnė grupė buvo mokoma skaityti ir rašyti beveik nuo pat pradžių – nuo raidžių, o stipresnės grupės įgūdžiai tobulinami skiriant sudėtingesnes užduotis²⁶. Abi grupės buvo mokomos pagal bendrąsias kariuomenės naujų kareivių mokymo programas. Mažaraščių grupė buvo mokoma lietuvių kalbos abėcėlės: atliekami žodžių sudarymo pratimai, nagrinėjami žodžių ir sakinių darybos būdai, skaitomi ir nurašinėjami paprasto turinio tekstai, rašomi atpasakojimai, diktantai, aiškinaamos pagrindinės gramatikos ir rašybos taisyklės²⁷. Po trijų mėnesių, kai pramokdavo geriau rašyti, kareiviai išmokdavo rengti karinius raportus ir pranešimus²⁸. Grupė, kurios rašymo ir skaitymo įgūdžiai buvo tobules-

²⁵ 1932 m. lapkričio 11 d. Karo policijos mokyklos viršininko raportas Kauno miesto ir apskrities komendantui dėl mokymo programų įvykdymo, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 1, l. 18–18v.

²⁶ 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 25v. –28v.

²⁷ Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, *Pėstininkų mokymo planas*, Kaunas, 1937, p. 39; A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Lietuvos kariuomenės kareivių išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimas (1919–1928 m.), *Karo archyvas*, 2003, t. XVIII, p. 196.

²⁸ 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 32v.

ni, lietuvių kalbos pamokų metu skaitydavo karinio turinio straipsnius, aiškindavosi jų esmę, atpasakodavo juos žodžiu ir raštu, mokėsi rengti karinius raportus ir pranešimus²⁹.

Peržvelgus Karo policijos mokyklos lietuvių kalbos mokymo programų turinį galima teigti, kad mokykla įgyvendino bendrąjį karinės vadovybės siekį – kėlė karių raštingumo lygį. Galima numanyti, kad mažaraščių grupės lietuvių kalbos mokymo rezultatai negalėjo būti itin geri, atsižvelgiant į mokymo laiką ir programos sudėtingumą, per skiriamas 7 val. išmokyti taisyklingai parengti specialius dokumentus buvo sunku, ko gero, nelabai ir įmanoma. Pavyzdžiui, Biržų apskrities policijos nuovados viršininkas Pranas Traškevičius papasakojo apie savo patirtį, įgytą 1931 m. mokantis nuovados viršininkų kursuose Kauno aukštesniojoje policijos mokykloje. Pasak šio viršininko, per lietuvių kalbos paskaitas atsiskleidė nemažai asmeninių išsilavinimo spragų, ypač mėginant praktiškai rengti protokolus, paaiškėjo, jog tam reikia įgūdžių³⁰.

Taigi jeigu jau savo srities profesionalui, dirbančiam policijos įstaigoje, buvo sunku rašyti lietuvių kalba, tai vos keletoje pamokų dalyvavęs, neturintis skaitymo ir rašymo įgūdžių kareivis vargiai galėjo įgyti pakankamai dokumentų rengimo įgūdžių. Tikėtina, kad tokie kareiviai, turintys minimaliai žinių ir raštingumo įgūdžių, galėjo atlikti tik asmens dokumentų patikrą arba panašias, nereikalaujančias išskirtinių gebėjimų, užduotis, tačiau tapti realiais kandidatais į visateisius karo policininkus veikiausiai nepretendavo. Mokančių skaityti ir rašyti grupės situacija buvo priešinga – jų specifinis raštingumo gebėjimų lavinimas tik prisidėjo prie ugdyto pažangos. Gerinti gambiausių būsimų karo policininkų raštingumą taip pat buvo svarbu, nes jie turėjo atlikti ir tarnybos užduotis, glaudžiai susijusias su raštvedyba (rengti raportus, pranešimus, ataskaitas ir pan.). Taigi, matyt, realiausi perspektyvūs pretendentai į karo policininkus buvo į Karo policijos mokyklą priimti kareiviai, jau turintys pakankamai raštingumo įgūdžių, kurių šie gebėjimai, specialiai lavinami, tik tobulėjo.

Aritmetikos pamokos Lietuvos kariuomenėje buvo rengiamos siekiant

²⁹ Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, *Pėstininkų mokymo planas...*, p. 39; 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 30v., 32v.

³⁰ P. Traškevičius, Keletas savaičių policijos mokykloje, *Policija*, 1932, Nr. 21, p. 392.

ne tik lavinti karių gebėjimus atlikti aritmetikos veiksmus, bet ir supažindinti juos su metrine matų sistema, kuri buvo įvesta Lietuvoje 1920 m. vietoje rusiškosios³¹. Deja, aritmetikos pamokoms Karo policijos mokyklos švietimo programose nebuvo skiriama daug dėmesio, jų kurse buvo vos dvi. Buvo siekiama kareivius greitosiomis išmokyti pagrindinių aritmetikos veiksmų (sudėti, atimti, dauginti, dalyti)³². Mokyklos aritmetikos pamokų teminiame turinyje nebuvo nurodyta supažindinti mokinius su matavimo vienetais, bet tai buvo įtraukta į bendrus kariuomenės pėstininkų mokymo planus³³. Šiais planais privalėjo vadovautis ir Karo policijos mokykla, taigi, tikėtina, kad būsimi karo policininkai turėjo būti supažindinti ir su matų sistema. Elementarios aritmetikos žinios būtinos kiekvienam išsilavinusiam piliečiui kasdieniame gyvenime. Nors karo policijos tarnyboje nereikėjo gerai išmanyti matematikos (per kvotą užtekdavo gebėti atlikti paprastus aritmetikos veiksmus, mokėti daugybės lentelę), vis dėlto elementarios žinios buvo būtinos. Žinant, kad mokykloje aritmetikos veiksmų atlikimo įgūdžių lavinimui nebuvo skiriama pakankamai dėmesio, galima daryti prielaidą, kad, atsirenkant potencialius kandidatus, buvo atsižvelgiama ir į jų aritmetikos žinių lygį.

Kultūriškai ugdomiems kareiviams reikėjo suteikti žinių ir apie tuometę Lietuvos padėtį, todėl būsimiems karo policininkams buvo vedamos geografijos pamokos. Tokių pamokų nauda suvokta per atsakomybės jausmo už gyvenamos teritorijos gamtos puoselėjimą, kas taip pat ugdė patriotinius jausmus³⁴. Karo policijos mokyklos geografijos pamokų turinį sudarė šios temos: Lietuvos plotas, miestai, gyventojai, reljefo ypatybės, miškai, vandens telkiniai (upės, ežerai, pelkės), kelių infrastruktūra (geležinkeliai, sausumos ir vandens keliai), klimatas ir gamtiniai ištekliai³⁵. Peržvelgus šių pamokų turinį galima teigti, kad kariai bendrais bruožais

³¹ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 302.

³² 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 13v, 27, 29.

³³ Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, *Pėstininkų mokymo planas...*, p. 39, 41.

³⁴ N. Janulaitienė, K. Danaitis, Patriotizmo ir patriotinio ugdymo samprata prieškarinio filosofų darbuose, *Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje...*, p. 28.

³⁵ 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 18–19.

buvo supažindinami tik su Lietuvos geografiniais ypatumais. Visa tai nudinga ir dėl jų bendrojo išsilavinimo, bet karo policininkams konkrečios žinios (apie Lietuvos kelių infrastruktūros tinklą, miestų ir gyvenviečių dislokaciją) buvo reikalingos specialiems tarnybiniais pavedimams visoje Lietuvos teritorijoje atlikti, pavyzdžiui, pervežant turtą, lydint naujokus arba konvojuojant suimtuosius.

Tuometėje kariuomenės švietimo sistemoje labai daug dėmesio skirta istorijai, pabrėžiant, kad turi būti mokoma taip, kad karys nesąmoningai žavėtųsi Lietuvos praeitimi ir dabartimi, o svarbiausia – taptų patriotu, pajustų skirtumą tarp nepriklausomybės ir priklausomybės³⁶. Jau minėtas filosofas A. Maceina pabrėžė istorijos mokymo svarbą ugdant patriotizmą. Pasak jo, piliečiai, pažįstantys tautos praeitį, geba suvokti savo tapatybę ir likimą, kadangi tautos istorijos pagrindas – puoselėjamas atminimas, kuris neleidžia nutolti nuo tautinių vertybių³⁷.

Filosofas S. Šalkauskis teigė, kad niekas negali įgyti tautinio supratimo ir nuovokos, nesusipažinęs su savo tėvynės istorija, neįsigilinęs į tautos formavimosi procesus ir raidą³⁸. Karo teoretikų įžvalgos istorijos mokymo klausimu siejamos su būtinybe pažinti protėvių mentalitetą, jų gyvenimą, žygdarbius, kurie imponuotų ir įkvėptų šiandienius karius, stiprintų jų patriotines nuostatas³⁹. Moralinis kario tvirtumas neatsiejamas nuo išugdyto pareigos jausmo, dorovinių vertybių, sąmoningumo, nuo suinteresuotumo kovoti, nuo jo patriotinių jausmų, pilietiškai suvokiamo tėvynės gynimo tikslo ir motyvų tai įgyvendinti. Buvo manoma, kad karys viskam pasirengęs, kai jo interesai susiję su siekiu laimėti kovą. Todėl kari privalu auklėti taip, kad jis įsitikintų Lietuvos nepriklausomybės išsaugojimo ir gynybos būtinybe⁴⁰. Nepriklausomybės reikšmę suvokti kaip tik ir padėjo Lietuvos istorijos pamokos. Įgyvendinant šias intencijas daugiausiai Karo policijos mokyklos švietimo programų laiko buvo skirta būtent

³⁶ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 302.

³⁷ A. Maceina, *Tautinis auklėjimas...*, p. 246–247.

³⁸ S. Šalkauskis, *Tautinis auklėjimas, Rinktiniai raštai...*, p. 336.

³⁹ Tomkus, *Kariuomenės auklėjimo faktoriai ir jų vartojimas, Mūsų žinynas*, 1925, Nr. 23, p. 231.

⁴⁰ V. Bulvičius, *Karinis valstybės rengimas*, Vilnius, 1994, p. 121.

Lietuvos istorijai pažinti. Išnagrinėjus mokyklos istorijos pamokų teminį turinį (žr. 1 lentelę) matyti, kad temos išdėstytos chronologiniu principu, o turinys beveik nesiskiria nuo bendrųjų kariuomenės švietimo ir

1 lentelė

Istorijos pamokų tematika⁴¹

Karo policijos mokyklos istorijos pamokų tematinis turinys	Bendrasis kariuomenėje vedamų istorijos pamokų tematinis turinys	Bendrojo lavinimo pradinųjų mokyklų istorijos pamokų tematinis turinys
Lietuvos raida iki valstybės susidarymo	Lietuvos raida iki kunigaikščių valdymo	Lietuvos krašto raida iki valstybės suvienijimo (aisčiai, senovės lietuvių verslas, maitas, tikyba, papročiai, kovos su priešais, lietuvių kaimynai)
Lietuvos karalius Mindaugas	Lietuvos didžiųjų kunigaikščių valdymas	Lietuvos valstybės suvienijimo laikotarpis, valdovas Mindaugas ir svarbiausi XIII a. mūšiai
Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas	Vilniaus miesto įkūrimas	Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas, Vilniaus miesto įkūrimas, kovos su Vokiečių ordinu
Lietuvos didieji kunigaikščiai Kęstutis ir Algirdas	Žalgirio mūšis	Lietuvos valdovų Kęstučio ir Algirdo valdymo laikotarpis
Lietuvos valdovas Vytautas Didysis	Liublino unija	Krėvos unija, Lietuvos krikštas
Vytauto kovos dėl Lietuvos sosto	Abiejų Tautų Respublikos padalijimai	Vytauto valdymo laikotarpis
Lietuvos likimas mirus Vytautui Didžiajam	Prancūzmetis Lietuvoje	Liublino unija

⁴¹ Lentelė sudaryta remiantis: 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 1–37v.; A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)...*, p. 300; Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, *Pėstininkų mokyimo planas...*, p. 39; Istorijos programos pradžios mokyklai projektas, *Tautos mokykla*, 1935, Nr. 13–14, p. 313–314.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KARIUOMENĖ (1918–1940 M.)

Lietuvos nuosmukis mirus Vytautui Didžiajam	Baudžios panaikinimas, 1831–1832 m., 1863–1864 m. sukilimai	Reformacijos sąjūdis Lietuvoje
Liublino unija	Spaudos lietuviškais rašmenimis draudimas	Stepono Batoro valdymo laikotarpis
Abiejų Tautų Respublikos padalijimai	Tautinio atgimimo asmenybės	XVII a. karai su švedais
Baudžios panaikinimas, 1831–1932 m., 1863–1864 m. sukilimai	Pirmasis pasaulinis karas ir jo reikšmė Lietuvai	1772 m. Abiejų Tautų Respublikos padalijimas, Edukacinės komisijos įsteigimas
Lietuvių tautinio atgimimo laikotarpis	Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimas	T. Kosciuškos sukilimas, 1795 m. Abiejų Tautų Respublikos padalijimas
Spaudos lietuviškais rašmenimis draudimas	Lietuvos Nepriklausomybės kovos	Prancūzmetis Lietuvoje
Didysis Vilniaus seimas	Vilniaus ir Vilniaus krašto praradimas	1831–1832 m. sukilimas
Tautinio atgimimo asmenybės: J. Basanavičius, V. Kudirka, A. Smetona	Klaipėdos krašto prijungimas prie Lietuvos	1861 m. baudžios panaikinimas
Kaizerinė Lietuvos okupacija	Valstybių valdymo formos (monarchija, respublika)	S. Daukanto ir M. Valančiaus veikla
Lietuvos Nepriklausomybės kovos, Suvalkų sutartis	Lietuvos Konstitucija	1863–1864 m. sukilimas
Vilniaus ir Vilniaus krašto praradimas	Bolševizmas	Spaudos lietuviškais rašmenimis draudimas ir tautinio atgimimo asmenybės
		1893 m. Kražių skerdynės
		Pirmasis pasaulinis karas, kaizerinė Lietuvos okupacija, 1918 m. vasario 16 d. aktas, Lietuvos Nepriklausomybės kovos, pirmasis Lietuvos prezidentas A. Smetona

bendrojo lavinimo pradžios mokyklų teminių reikalavimų. Pažymėtina, kad aptariamuoju laikotarpiu Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose buvo sukurta ir įtvirtinta pedagogiškai pagrįsta istorijos mokymo sistema švietimo tikslams, grindžiamais tautinio ugdymo nuostatomis, įgyvendinti.

Lietuvos istorijos, kaip atskiro mokomojo dalyko, mokiniai pradėdavo mokytis pradinės mokyklos ketvirtoje (paskutinėje) klasėje⁴². Tautiškumo ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose buvo siejamas su Lietuvos istorijos mokymo ypatumais, kuriais remiantis turėjo būti iškeliama didinga lietuvių tautos praeitis – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikai, žymiausi to meto kunigaikščiai ir jų laimėjimai, nuolatinės lietuvių kovos su priešais, siekis išnaudoti geriausias tautos būdo savybes, kurios lėmė nepriklausomos Lietuvos valstybės atgimimą⁴³. O Karo policijos mokykloje ir kariuomenėje istorijos pamokų metu pateikiama informacija buvo apie svarbiausius Lietuvos istorijos laikotarpius, įvykius ir asmenybes, kurie turėjo lemiamą įtaką valstybės raidai. Visas pamokų turinys buvo orientuotas į Lietuvos kovas dėl valstybingumo išlaikymo ir laisvės. Sugretinus šias kryptis, išvelgiami analogiški visų trijų sričių lietuvių istorijos dėstymo principai ir tematika, matyti, kad šie mokymo modeliai taikyti visai Lietuvos visuomenei. Pamatiniai tikslai, kurių siekta supažindinant su šalies istorija, atitiko ir nacionalinius visuomenės kultūrinio lavinimo ir ugdymo poreikius. Buvo stengiamasi ugdyti būsimų karo policininkų patriotines nuostatas per tautos ilgametės kovos patirties ir sudėtingo likimo suvokimą. Greta valstybės istorijos mokykloje buvo vedamos pamokos, skirtos kareiviams supažindinti su šalies karo istorija. Kadangi Karo policijos mokykla buvo priskirta Kauno karo komendantūrai, būtent jos istorija ir buvo nagrinėjama. Šių pamokų tematika gana plati: Kauno miesto ir apskrities komendantūros užuomazgos, komendantūros nuveikti darbai Nepriklausomybės kovose, jos indėlis kuriant Lietuvos valstybę, komendantūros tarnybų funkcionavimo ypatumai ir reikšmė⁴⁴. Šių pamokų metu perteikta informacija turėjo kareivius paskatinti didžiuotis savo tarnyba kariuomenėje, ugdyti motyvaciją ir nuosaikumą atliekant tarnybines užduotis.

Dar vienas mokyklos formaliojo ugdymo programos dalykų buvo tikyba. Tuo metu dorovinio ugdymo problemos buvo labai aktualios: kariuomenės

⁴² S. Stašaitis, Istorija Lietuvos mokykloje 1940–1941 metais: tautiškumo naikinimas ir sovietinės ideologijos diegimas, *Istorija*, 2008, t. 70, p. 39.

⁴³ B. Šetkus, Tautinis ugdymas mokant istorijos tautinėje mokykloje: patirtis ir jos taikymo šiuolaikinėje mokykloje perspektyvos, *Pedagogika*, 2010, t. 97, p. 29.

⁴⁴ 1936–1937 m. Karo policijos mokyklos jaunų kareivių užsiėmimo programos, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 41, l. 3v., 4v., 6, 12v., 24v.

vadai, aukštieji karininkai ir visuomenės atstovai spaudoje ir viešose kalbose nuolat pabrėždavo moralinių savybių svarbą kariuomenei ir valstybei. Dvasinė branda ir geriausios charakterio savybės turėjo stiprinti karininko, kaip vado, autoritetą, o jis – geriausias savo asmenybės bruožus, dorovines vertybes atskleisti savo pavaldiniams⁴⁵. Šias karių savybes ugdyti buvo itin svarbu, tad dorovinio ir religinio auklėjimo pagrindą sudarė karo kapelionų vedamos tikybos pamokos. Šioms pamokoms Karo policijos mokykloje buvo skiriama viena valanda per savaitę. Neišlikus šių pamokų turinio gairių, galima tik daryti prielaidą, kad jis buvo panašus į numatytąjį pėstininkų rengimo planuose, kur tikybos pamokų metu turėjo būti siekiama karius supažindinti su krikščionių pareigomis kariuomenėje, žmonių santykiais su Dievu, kalbama apie Bažnyčios reikšmę, paliečiamos sąžinės ir dorovės nuostatos, nagrinėjami dešimt Dievo įsakymų, siejant juos su tarnybinėmis pareigomis, sąžiningu jų atlikimu, klusnumu, meile Tėvynei ir dorovinėmis vertybėmis⁴⁶. Per religiją buvo siekiama kariams įdiegti nuoširdų tikėjimą, kuris turėjo juos motyvuoti, drąsinti tarnyboje ir galimo karo atveju⁴⁷. Per tikybos pamokas diegiamų dorovinių vertybių įtaigą stiprino lankymasis bažnyčioje – kiekvieną sekmadienį laisvi nuo tarnybos Karo policijos mokyklos kariai privalėjo dalyvauti sekmadieninėse pamaldose Kauno Įgulos bažnyčioje⁴⁸. Pamaldos buvo neatsiejama valstybinių švenčių ir minėjimų dalis, jose visada dalyvaudavo mokyklos kariai.

Aptarus tikybos vaidmenį ugdant būsimus karo policininkus, kyla jų psichologinio rengimo vykdyti mirties bausmes klausimas. Tikėtina, kad būtent karo kapeliono tikybos paskaitos, kurių per visą kursą būdavo apie dešimt, galėjo būti pritaikytos ir mokyklos kariams psichologiškai rengti, juk mirties bausmės vykdymas – sudėtinga psichologinė užduotis. Net karo kapelionams, dalyvavusiems nuteistųjų egzekucijose, moraliniu po-

⁴⁵ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*..., p. 268.

⁴⁶ Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, *Pėstininkų mokymo planas* ..., p. 41, 43.

⁴⁷ N. Janulaitienė, Vaclovo Biržiškos ir Konstantino Žuko karinės pedagogikos idėjos ugdymo mokslo kaitos kontekste, *Tiltai*, 2006, t. 4, p. 8.

⁴⁸ L. Kasparaitė-Balaišė, Lietuvos kariuomenės karo policija 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 299.

žiūriu tai buvo sunki pareiga⁴⁹. Taigi galima numanyti, jog šie dvasininkai, remdamiesi savo patirtimi, stengėsi paveikti ir kareivių psichologinį nusiteikimą.

Dainavimo pamokos Karo policijos mokykloje vykdavo po visų būtinųjų paskaitų tris keturis kartus per savaitę. Kaip tuomet buvo suprantama dainos reikšmė kariuomenėje, rodo Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus propaguotos nuostatos: „Visos tautos, ypač lietuviai, mėgsta dainas. Visos kariuomenės dainuoja savo dainas. Mūsų jaunimas moka daugybę dainų. Todėl reikia, kad vyrai, patekę į kariuomenę, turėtų galimybes ne tik kaimiškai dainuoti, bet ir kariškai. Kariškų dainų kilnus turinys ir gražios melodijos sukelia gerą nuotaiką, pasiryžimą ir auklėja karišką dvasią.“⁵⁰

Dainavimo ir dainų prasmė buvo siejama su asmeniniu pasitikėjimu, idėjų skatinimu ir nuosaikumu tarnyboje⁵¹. Dainų reikšmė kariams, ypač esant viešojoje erdvėje, akcentuota ir karinėje spaudoje: visuomenė žavisi dainuojančiais kariais, tai žinodami, jie jaučiasi pakiliai, suvokia savo tarnybos prasmę, ją labiau vertina⁵². Karo policijos mokyklos kariams dainavimo pamokos turėjo būti ir atsipalaidavimo priemonė po dienos paskaitų.

FORMALIOJO UGDYMO REZULTATAI

Bendrojo švietimo organizavimo rezultatai, glaudžiai susiję su individualiomis kareivio savybėmis, asmeniniu požiūriu ir kintančiomis vertybėmis, sunkiai įvertinami remiantis kolektyvinių įgūdžių vertinimo principu. Pasirinkti trys ugdymo vertinimo aspektai: instruktorių, skaičiusių švietimo paskaitas mokykloje, kompetencija, kareivių baigiamųjų egzaminų įvertinimai ir jų padaryti drausminiai nusižengimai. Šiais aspektais

⁴⁹ M. Dinapaitė, Lietuvos kariuomenės dvasininkija 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2013, t. XXVIII, p. 333.

⁵⁰ Citata: A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, Lietuvos kariuomenės kareivių išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimas (1929–1940 m.), *Karo archyvas*, 2005, t. XX, p. 293.

⁵¹ K. Abaravičius, *Karo pedagogika* (konspektas), Kaunas, 1939, p. 19.

⁵² S. Dainos mūsų kariuomenėje, *Kardas*, 1925, Nr. 15, p. 11.

galima vertinti ir bendrąjį kultūrinį karo policininkų lygį.

Instruktorius – mokytojas, jam privalu mokėti pačiam ir mokėti mokyti kitus – šios profrazuotos plk. Petro Tarasenkos mintys ir tuometės kariuomenės vadovybės požiūris aktualus ir šiandien. Šia nuostata⁵³ vadovautis tikslinga vertinant instruktorių kompetenciją, nuo kurios priklausė ir ugdytinių pasiekimai. Švietimas Karo policijos mokykloje dažniausiai buvo mokyklos karininkų prerogatyva. Vienas tokių karininkų buvo j. ltn. Stasys Markauskas (žr. 1 pav.), dėstęs švietimo disciplinas⁵⁴. Jis buvo baigęs Utenos gimnaziją, 1933 m. įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą. Tiesa, neaišku, ar jį baigė, nes tais pačiais metais pradėjo tarnauti kariuomenėje⁵⁵.

Kitas karininkas, skaitęs mokykloje švietimo paskaitas, buvo j. ltn. Jonas Remeikis (žr. 2 pav.)⁵⁶. Šis karininkas turėjo Tauragės aukštesniosios komercijos mokyklos baigimo diplomą, 1934 m. buvo baigęs Tauragės mokytojų seminariją, beveik metus dirbęs pradinėje bendrojo lavinimo mokykloje mokytoju⁵⁷.

1 pav. J. ltn. S. Markauskas
(*Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2005, t. V, p. 155)

2 pav. J. ltn. J. Remeikis
(*Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2006, t. VI, p. 251)

⁵³ E. Kisinas, Kario ugdymas. *Vadovėlis kariniams instruktoriams ir vadams*, Vilnius, 2000, p. 7.

⁵⁴ 1938 m. birželio 27 d. Karo policijos mokyklos karievių užsiėmimų tvarkaraštis, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 80, l. 23.

⁵⁵ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2005, t. V, p. 155.

⁵⁶ 1938 m. gruodžio 12 d. Karo policijos mokyklos užsiėmimų tvarkaraštis, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 80, l. 33.

⁵⁷ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2006, t. VI, p. 251.

Minėtinas ir j. ltn. Povilas Skardžius (žr. 3 pav.), taip pat dėstęs švietimo disciplinas⁵⁸. Jis buvo baigęs gimnaziją, studijavo Vytauto Didžiojo universitete teisės mokslus⁵⁹. Tiesa, šių studijų nebaigė⁶⁰. Kaip nurodyta mokyklos viršininko atestacijoje, šis karininkas buvo išsilavinęs, sumanus, mandagus, turėjo aukštas moralines nuostatas, ypač domėjosi teisės klausimais⁶¹.

Pasitaikydavo, kad kai kuriuos dalykus, tiesa, tik savaitgaliais, dėstydavo ir mokyklos viršininkas. Pavyzdžiui, mokyklos viršininkas kpt. Jeronimas Sabaliauskas skaitė paskaitą „Tauta, valstybė“⁶². Jo pedagogikos žinios buvo įgytos 1933 m. Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos Kauno gimnazijoje suaugusiesiems, kur studijavo matematikos ir gamtos mokslų dalykus⁶³.

1939 m. Karo policijos mokykloje lietuvių kalbos, aritmetikos ir geografijos mokė puskarininkis Zenonas Gerulaitis (žr. 4 pav.)⁶⁴. Šis karys tarnybą kariuomenėje pradėjo 1929 m. Buvo baigęs šešias gimnazijos klases, mokėsi penkių mėnesių puskarininkių kursuose, įvertintas gerai. Paskak mokyklos viršininko mjr. Eduardo Berento, psk. Z. Gerulaitis tarnybos

3 pav. J. ltn. Povilas Skardžius
(*Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2007, t. VII, p. 87)

⁵⁸ 1938 m. sausio 9 d. Karo policijos mokyklos užsiėmimų tvarkaraštis, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 80, l. 2–2v.

⁵⁹ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2007, t. VII, p. 87–88.

⁶⁰ 1939 gruodžio 10 d. P. Skardžiaus raportas Karo policijos mokyklos viršininkui, LCVA, f. 930, ap. 2Ž, b. 136, l. 9.

⁶¹ 1939 m. J. ltn. P. Skardžiaus atestacija, *ten pat*, l. 20v.

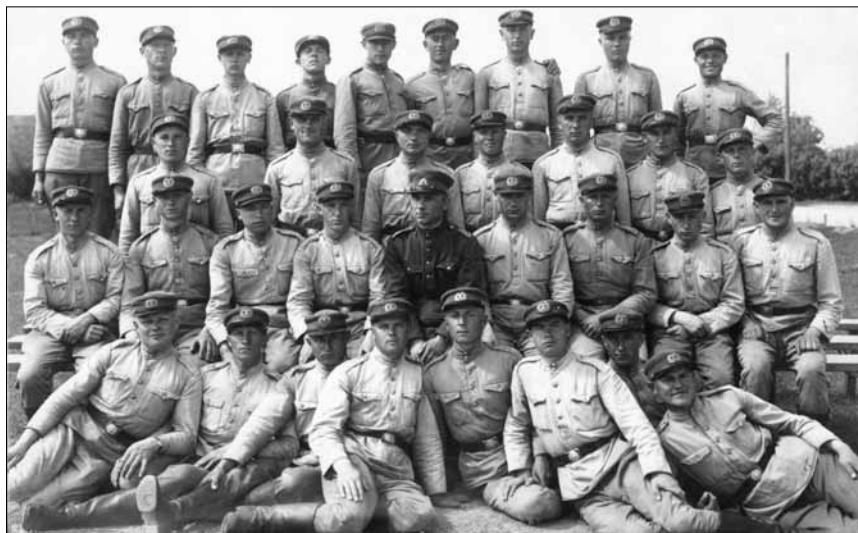
⁶² 1938 m. balandžio 16 d. Karo policijos mokyklos 1-os kuopos užsiėmimų tvarkaraštis, *ten pat*, f. 1471, ap. 1, b. 79, l. 26v.

⁶³ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2007, t. VII, p. 12–13; 1933 m. rugsėjo 12 d. J. Sabaliausko mokyklos baigimo atestatas, LCVA, f. 391, ap. 1, b. 4461, l. 5.

⁶⁴ 1939 m. lapkričio 13 d. Karo policijos mokyklos mokomojo būrio kareivių mokymo programa, *ten pat*, f. 1471, ap. 1, b. 78, l. 67; 1939 m. lapkričio 27 d. Karo policijos mokyklos mokomojo būrio kareivių mokymo programa, *ten pat*, l. 71.

mokykloje metu buvo drausmingas, sąžiningas, protingas karys. Turėjo būrio vado praktikos, mat dėl karininkų trūkumo dažnai buvo skiriamas į šias pareigas⁶⁵.

Švietimo paskaitas mokykloje taip pat skaitė ir puskarininkiai Meškėnas ir Jurgis Gudžiūnas⁶⁶, deja, apie juos duomenų rasti nepavyko.

4 pav. Karo policijos mokyklos psk. Z. Gerulaitis (viduryje) su mokyklos naujokais. XX a. 4-asis dešimtmetis (LCVA, P-0518)

Tikybos paskaitas mokyklos kariams 1921–1936 m. skaitė Karo policijos kapelionas, baigęs Žemaičių kunigų seminariją, Adolfas Sabaliauskas – lietuvių tautosakos rinkimo entuziastas, muzikos tyrinėtojas⁶⁷. Apie šį kapelioną kariuomenėje buvo atsiliepiama kaip apie išsilavinusią asmenybę: inteligentiškas, mandagus, aukštos moralės, išmanantis kariuomenės gyvenimo specifiką, gebantis tinkamai ir taktiškai bendrauti su viršininkais.

⁶⁵ 1940 m. balandžio 15 d. Karo policijos viršininko raportas Kauno komendantui, *ten pat*, b. 114, l. 137–137v.

⁶⁶ 1938 m. kovo 13 d. Karo policijos mokyklos kareivių mokymo programa, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 80, l. 12.

⁶⁷ A. Sabaliauskas, *Juodasis kryžius, arba Palydėti pasmerktieji*, Vilnius, 1992, p. 4–5.

Tarnybinių pareigų atlikimas buvo įvertintas paminint kelias jo darbo spragas – neturėjimą išskirtinio autoriteto tarp kareivių ir nepakankamą dėmesį jų švietimui⁶⁸. Taigi, turint tokius dviprasmiškus vertinimus, galima teigti, kad per tikybos paskaitas būsimiems karo policininkams buvo diegiamos pamatinės dorovinės vertybės, krikščionių religijos samprata.

Vienas plačiai paplitusių žinių patikros ir vertinimo būdų – balų sistema, atskleidžianti asmens gebėjimų lygį. Būsiami karo policininkai turėjo laikyti pagrindinių mokomųjų dalykų (lietuvių kalbos, aritmetikos, geografijos, Lietuvos istorijos) baigiamuosius egzaminus. Jų žinios, švietimo rezultatai buvo vertinami vadovaujantis dešimtbale sistema. Taip pat buvo vertinamas ir karinis pasirengimas.

Iš pradžių mokyklos baigiamasis egzaminas buvo sumodeliuotas taip, kad atskleistų karių įgytas mokomųjų dalykų žinias. Aptariamuoju dešimtmėčiu šis egzaminas apėmė visas bendrojo lavinimo žinias, o pats mokymo procesas buvo vadinamas švietimu. Todėl žinių įvertinimai atspindi kompleksinius kareivių ugdymo rezultatus.

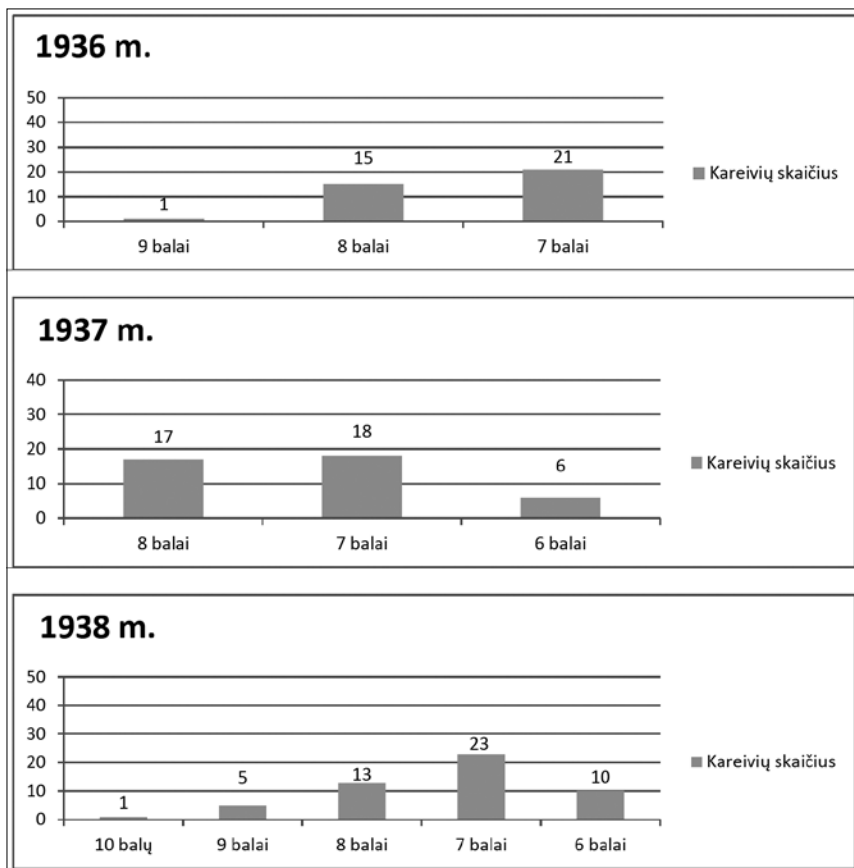
Pretendentų į visateisius karo policininkus baigiamųjų egzaminų bendrasis įvertinimas (pažymys) turėjo būti ne žemesnis kaip 8 balai (atitikmuo – „gerai“)⁶⁹. Rasta archyvinė medžiaga leidžia įvertinti ketverių metų (1936 m., 1937 m., 1938 m. ir 1939 m.) pasiekimus, pateikiamus atskirose statistinėse diagramose (žr. 1 diagramą). Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, kad daugumos kareivių žinios įvertintos 7 ir 8 balais, prasčiausi įvertinimai, turintys kiekybinį svorį, – 6 balai. Susumavus bendrus visų metų įvertinimus, rezultatai pasiskirstė taip: iš 189 kareivių 10 balų įvertinti 4, 9 balais – 14, 8 balais – 54, 7 balais – 85, 6 balais – 31, 5 balais – 1. Išreiškus šiuos duomenis procentais matyti, kad dauguma kareivių, t. y. 74 %, buvo įvertinti 8 ir 7, 17 % – 6 ir 5, 9,5 % – aukščiausiais balais. Bendras kareivių žinių įvertinimų vidurkis (žr. 2 diagramą) – 7,4 balo. Vadinasi, pagal tuometę vertinimo sistemą (10 ir 9 balai – „labai gerai“, 8 – „gerai“, 7 ir 6 – „patenkinamai“) bendras balų vidurkis, atspindintis kolektyvinių žinių lygį, buvo tik patenkinamas.

⁶⁸ M. Dinapaitė, Lietuvos kariuomenės dvasininkija 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2013, t. XXVIII, p. 323–324.

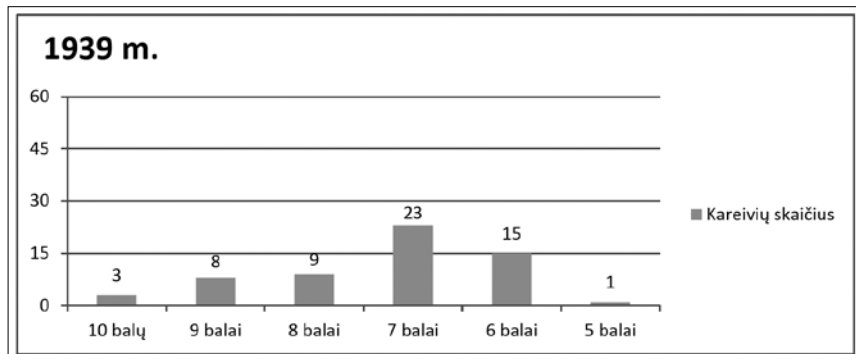
⁶⁹ L. Kasparaitė-Balaišė, Lietuvos kariuomenės karo policija 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 253.

1 diagrama.

Karo policijos mokyklos mokomąjį būrį baigusių kareivių švietimo egzaminų įvertinimų dešimtbalė sistema diagramos⁷⁰

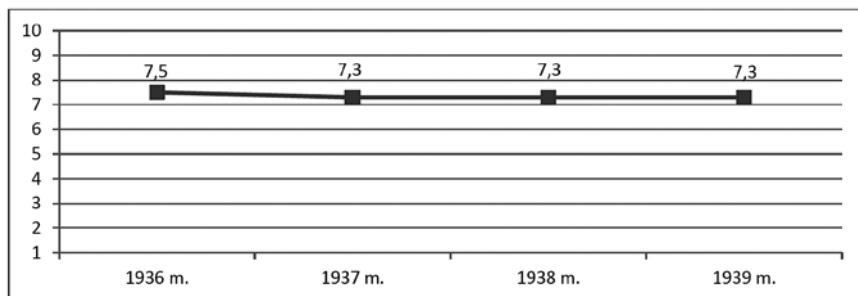

⁷⁰ Diagramos sudarytos remiantis: 1936 m. sausio 18 d. Karo policijos mokyklos egzaminų vertinimo komisijos aktas Nr. 1, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 30, l. 2–2v.; 1937 m. lapkričio 22 d. Karo policijos mokyklos egzaminų vertinimo komisijos aktas Nr. 1, *ten pat*, l. 57–57v.; 1938 m. gruodžio 7 d. Karo policijos mokyklos egzaminų vertinimo komisijos aktas Nr. 1138, *ten pat*, l. 123–123v.; 1939 m. birželio 4 d. Karo policijos mokyklos egzaminų vertinimo komisijos aktas Nr. 569, *ten pat*, f. 1126, ap. 4, b. 329, l. 171–172.

2 diagrama

Karo policijos mokyklos mokomąjį būrį baigusių kareivių švietimo programos egzaminų balų vidurkis

Viena iš karių auklėjimo priemonių rūšių, ugdant atsakomybės jausmą, buvo drausminės nuobaudos. Drausminių nuobaudų tikslas pirmiausia buvo priversti karį suvokti padarytą nusizengimą, prisiimti atsakomybę ir dėl jo gailėtis⁷¹. Nuobaudų taikymas buvo ir karių drausminimo priemonė, užtikrinanti galiojančių taisyklių laikymąsi. Drausmės reikalavi-

⁷¹ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940) ...*, p. 192.

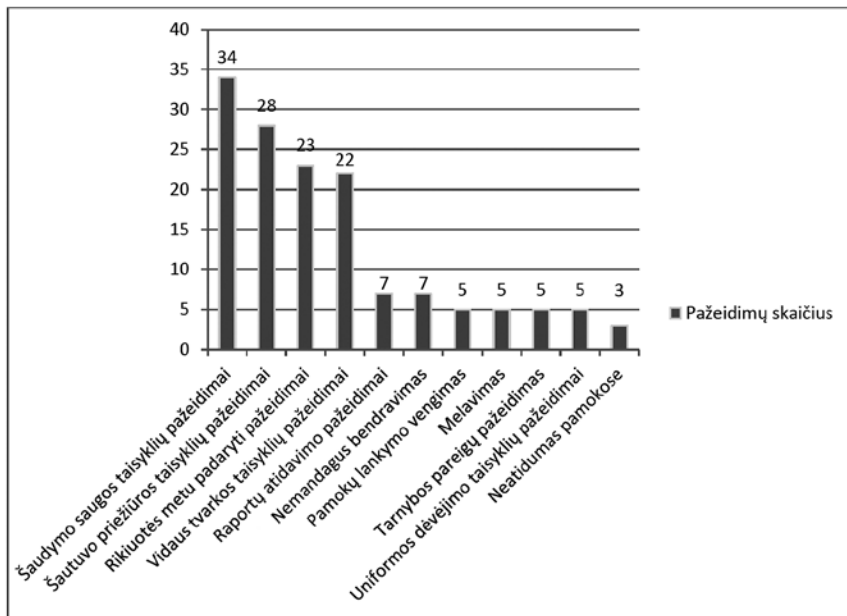
mų laikymasis arba pažeidimai gali padėti atskleisti ir kareivių požiūrį į profesinę etiką, o svarbiausia – į savo tarnybą, funkcijas ir dorovę. Taigi, turėdami 1935–1936 m. mokyklos kareivių drausmės taisyklių pažeidimų duomenis (žr. 3 diagramą), matome, kad iš 144 pažeidimų atvejų dauguma buvo padaryti lauko pratybų metu ir prižiūrint ginklus, 22 – mokyklos vidaus tvarkos pažeidimai: savavališkai pasišalinta iš kareivinių teritorijos, triukšmauta, vėluota, rūkyta tam neskirtose vietose. O atliekant tarnybines pareigas (einant sargybą, patruliuojant), kurių metu nebuvo tikrinami asmens dokumentai, nusižengta 5 kartus. Pažeidimų, susijusių su kareivių dorovinėmis vertybėmis (nemandagus bendravimas, melavimas), buvo 12. Minėtus pažeidimus padarė 64 kareiviai, iš jų 22 pažeidė taisykles vieną kartą, 19 – du, 16 – tris, 1 – keturis, 2 – penkis, 2 – šešis ir 2 – septynis kartus⁷². Buvo užfiksuotas ir pažeidimas, padarytas ne tarnybos metu: kareivis, būdamas neblaivus, trikdė viešąją tvarką ir rimtį triukšmaudamas ir vartodamas necenzūrinius žodžius⁷³. Kareivių drausmės pažeidimų knygoje užfiksuotas atvejis, kai kareivis dar prieš tarnybą kariuomenėje buvo padaręs turtinį nusikaltimą ir nubaustas vienu metų laisvės atėmimo bausme, vėliau ją pakeičiant dvejų metų laisvės apribojimu⁷⁴. Pažymėtina, kad nors mokykla oficialiai deklaravo aukštus nepriekaištingo elgesio reikalavimus kandidatams, vis dėlto į ją patekdavo ir asmenų, turinčių kriminalinę praeitį.

⁷² 1935–1936 m. Karo policijos mokyklos kareivių drausmės nuobaudų žurnalas, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 21, l. 1–199.

⁷³ 1936 m. Karo policijos mokyklos kareivio Alfonso Laukavičiaus padaryti drausminiai nusižengimai, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 21, l. 46; *Baudžiamasis statutas*, Kaunas, 1934, p. 253, 267, 269.

⁷⁴ 1937 m. Karo policijos mokyklos kareivio Povilo Šilgos nusikaltimas, *LCVA*, f. 1471, ap. 1, b. 21, l. 115; *Baudžiamasis statutas*, Kaunas, 1934, p. 520.

1935–1936 m. Karo policijos mokyklos kareivių drausmės tvarkos taisyklių pažeidimai⁷⁵

⁷⁵ Diagrama sudaryta remiantis: 1935–1936 m. Karo policijos mokyklos kareivių drausmės nuobaudų žurnalas, LCVA, f. 1471, ap. 1, b. 21, l. 1–199.

IŠVADOS

Tuometės Lietuvos kariuomenės kultūrinio ugdymo ir švietimo tikslai buvo orientuoti į karių patriotinių, pilietinių, dorovinių, moralinių ir intelektualinių vertybių plėtrą, siekiant išugdyti visapusiškai išsilavinusius piliečius. Karo policijos mokykla taip pat turėjo kitų ugdymo uždavinių – organizavo bendrojo švietimo pamokas būsimiems pretendentams į karą policininkus.

Karo policijos mokyklos bendrojo švietimo programos buvo sudarytos iš formaliojo ugdymo dalykų: lietuvių kalbos, aritmetikos, istorijos, geografijos, tikybos ir dainavimo – pamokų, jų turinys buvo skirtas išsilavinusiam (mokančiam skaityti, rašyti ir skaičiuoti) piliečiui ugdyti, jo tautiniam sąmoningumui kelti, dorovinėms ir moralinėms vertybėms diegti. Mokyklos lietuvių kalbos pamokų ir bendrojo kariuomenės lavinimo tematinis turinys buvo toks pat. Aritmetikos veiksmų atlikimo įgūdžiams lavinti dėmesio skirta labai mažai, o per geografijos pamokas siekta pateikti tik bendrąsias žinias apie Lietuvos geografinę padėtį. Daugiausia buvo istorijos pamokų: jos teminis modelis atitiko bendrąjį kariuomenės ir bendrojo lavinimo pradžios mokyklų teminį modelį. Kaip ir visoje kariuomenėje, Karo policijos mokykloje buvo vedamos tikybos pamokos. Jų metu galėjo būti ugdomos ir specifinės psichologinės karo policijos tarnybai reikalingos savybės.

Švietimo pamokas Karo policijos mokykloje vedė kompetentingi, išsilavinę kariai, kai kurie buvo baigę ne tik bendrojo lavinimo, bet ir pedagogikos mokyklas arba mokęsi universitetuose, o du iš jų kėlė kvalifikaciją tarnybos laikotarpiu. Nepaisant to, mokyklos ugdytinių švietimo egzaminų bendrieji įvertinimai buvo vidutiniai ir ketverius metus išliko nepakitę. Apibendrinus drausminių nusižengimų faktus galima teigti, kad bendras mokyklos kareivių drausmės ir dorovinis lygis taip pat buvo vidutinis. Taigi Karo policijos mokyklos bendrojo ugdymo rezultatai nebuvo geri ir neatitiko prestižinei tarnybai keliamų reikalavimų, kurie buvo siejami su dorovingo, moralaus, išsilavinusio ir drausmingo karo policininko įvaizdžiu, o kartu ir su aukščiausiais įvertinimais. Taip galėjo atsitikti dėl nepakankamai bendrajam švietimui skiriamo laiko ir išsilavinusių kareivių kariuomenėje stokos.

Įteikta 2014 m. rugsėjo 23 d.

ORGANISATION DE L'INSTRUCTION DE LA FUTURE POLICE MILITAIRE DE L'ARMEE LITUANIENNE DURANT LA DEUXIEME MOITIE DES ANNEES 1930

Lina KASPARAITE-BALAISE
Musée de la Guerre Vytautas le Grand

Dans les années 1920-1930, une activité andragogique a été réalisée au sein de l'armée lituanienne grâce à l'organisation d'un système d'apprentissage évaluant sur une base commune la formation militaire et l'éducation culturelle pendant la durée du service militaire. Les besoins éducatifs de l'armée ont été rattachés au bon exercice des fonctions officielles du soldat et à sa capacité à développer ses compétences et à réfléchir indépendamment et de manière critique, lui donnant ainsi la motivation nécessaire pour mener à bien ses fonctions officielles et civiles. L'organisation d'une instruction militaire et culturelle commune pour la police militaire en formation était pertinente et pleinement utile à l'accomplissement des exigences requises dans un poste spécifique. Le programme éducatif officiel de l'école était composé de six disciplines : la langue lituanienne, l'arithmétique, l'histoire, la géographie, la religion et le chant, dont l'enseignement avait pour but de former des individus instruits, sachant lire, écrire et compter, des soldats réfléchis, disciplinés, honnêtes et moraux. Le contenu et la fonction des leçons du programme de langue lituanienne à l'école de police militaire étaient identiques au programme général de l'armée qui devait apprendre aux soldats à écrire et à lire. On consacrait très peu d'attention à l'instruction des compétences arithmétiques, quant à la géographie cette discipline devait donner des compétences générales sur la situation géographique de la Lituanie. L'histoire était la discipline qui englobait la majeure partie des classes à l'école, dont le modèle thématique était commun non seulement à l'armée mais également aux exigences thématiques dans les écoles primaires ordinaires. Il était possible d'accorder une préparation psychologique spécifique aux membres de la police militaire durant les cours de religion, notamment pour l'une des tâches

qui leur était attribuée, comme la peine de mort. Ceux qui enseignaient ces disciplines générales aux futurs membres de la police militaire étaient des officiers compétents et eux-même issus de l'enseignement général ou d'écoles pédagogiques ; Certains d'entre eux avaient même d'ailleurs étudié à l'université. Malgré le temps et l'attention consacrés à l'enseignement militaire commun, ces démarches n'ont pas suffit à ce que les candidats concourants au titre de membre à part entière au sein de la police militaire atteignent les plus hautes exigences imposées, que ce soit du point de vue des résultats collectifs aux examens, de la discipline générale ou des normes de moralité et de probité.

ORGANISATION OF THE EDUCATION OF FUTURE MILITARY POLICEMEN OF THE LITHUANIAN ARMY IN THE SECOND HALF OF THE 1930S

Lina KASPARAITĖ-BALAIŠĖ
Vytautas the Great War Museum

In the 1920s and 1930s, andragogical activities during general military service training were carried out in the Lithuanian army in order to increase the level of education and culture of soldiers. The educational needs of the army were related to the proper performance of official duties, and the education of an independently and critically thinking soldier, with the motivation to perform his official and civil duties. Organisation of general education and culture was relevant for military policemen trained at the Military Police School by fully fulfilling the requirements for a specific service. Formal education programmes in the school consisted of six disciplines: the Lithuanian language, arithmetic, history, geography, religion and singing. The aim of teaching these subjects was to develop educated personalities capable of reading, writing and counting, i.e. conscious, disciplined, and moral soldiers. The content of the Lithuanian language lessons in the Military Police School was identical to the general content of the army with the aim to provide soldiers with reading and writing skills. Very little attention was paid to the training of arithmetical skills in the school, and the purpose of teaching geography was to provide only general knowledge about the geographical situation of Lithuania. Most of the lessons were about history, the thematic pattern of which was common not only to the requirements of the army, but also to the thematic requirements of mainstream primary schools. Specific psychological training for executing one of the tasks of the military police service – the death penalty – could be provided for future military policemen during religious lessons. Competent soldiers, who were graduates of general education or pedagogical schools, or even of universities, taught these general education subjects to the future military policemen. Sufficient attention and time was devoted

to the general education of soldiers in the school; however, the collective results of examinations, the general discipline, and moral norms to become full military policemen were not enough to achieve the highest requirements expected of them.